

Universitatea de Vest din Timișoara

Școala Doctorală a Facultății de Drept

TEZĂ DE DOCTORAT

**CONSECINȚE JURIDICO-POLITICE ALE ATACURILOR TERORISTE
DIN 11 SEPTEMBRIE 2001**

Doctorand: COMAN TEODOR-IOAN

Conducător științific: Prof. Univ. dr. VALENTIN CONSTANTIN

Timișoara, 2021

REZUMAT

În introducere am prezentat contextul producerii atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001, a situației geopolitice dominate de Statele Unite ale Americii și am pus accentul pe poziția privilegiată a SUA în raport cu restul lumii. Am continuat prin prezentarea adversarului SUA, respectiv a organizației teroriste *al-Qaeda* și descrierea evenimentelor propriu-zise din 11 septembrie.

Capitolul I este dedicat analizei principalelor prevederi ale *USA PATRIOT ACT*, o lege adoptată de Congresul american la scurt timp după comiterea atacurilor teroriste. Am prezentat procesul legislativ de adoptare a legii, marcat de celeritate și o oarecare lipsă de preocupare față de potențialele încălcări ale drepturilor omului, prin punerea în aplicare a acestor dispoziții legale.

În prima parte a Capitolului I sunt abordate prevederile legii referitoare la interceptări și percheziții. Am făcut referire la lărgirea competențelor și mijloacelor de urmărire penală ale organelor de securitate interne, prin asimilarea acestora cu agențiile de informații externe. Am descris noul regim juridic al interceptărilor, pe care instituții precum *FBI*-ul le putea obține mai simplu, ca urmare a modificărilor aduse prin *PATRIOT ACT*, întrucât autorizarea acestora era acordată în baza unei legi care reglementa anterior exclusiv interceptările de către serviciile de informații externe – *FISA*. Am analizat într-un mod detaliat modificările legislative aduse prin *PATRIOT ACT* legislației în materie, procedura, precum și temeiurile care stau la baza interceptărilor.

În subcapitolul subsecvent sunt analizate dispozițiile din *PATRIOT ACT* care privesc combaterea finanțării terorismului. Am analizat prevederile care au modificat cadrul legal existent, precum și cele care au introdus obligații noi în sarcina instituțiilor financiare bancare și nebancare care au ca obiect de activitate transferurile de bani și care puteau participa la finanțarea operațiunilor teroriste. Am dat exemple de aplicare a acestor noi prevederi în domeniu, dar am exprimat îndoieli cu privire la eficiența acestora, raportat la modalitățile de finanțare folosite de terorismul islamic internațional.

În continuare, în Capitolul I al lucrării am analizat cele mai controversate dispoziții ale *PATRIOT ACT*, care permit agenților federali să efectueze percheziții fără mandate emise de instanțele de judecată. *PATRIOT ACT* permite agenților federali să efectueze și alte acte de cercetare penală, fără a urma procedura penală comună, care impune comunicarea actelor către persoana

suspectă de activități infracționale.

Următoarea parte a Capitolului I pune în discuție interferențele prevederilor *PATRIOT ACT* cu drepturile omului, în special cele apărate prin amendamentele aduse Constituției SUA. Pentru ilustrarea posibilelor încălcări ale drepturilor cetățenilor am prezentat mai multe cauze judecate de Curtea Supremă de Justiție a SUA, precum *Olmstead v. United States* sau *United States v. Katz*, în care s-a încercat stabilirea unei linii de demarcație între viața privată a cetățeanului și dreptul de ingerință al statului, în numele protejării siguranței populației.

Ultima parte a capitolului prezintă rezultatele mai multor sondaje efectuate atât înainte, cât și după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, care sunt concludente în ceea ce privește percepția cetățenilor față de acestea și consecințele acestora, precum și față de măsurile luate de autorități și de proporționalitatea acestora, raportate atât la eficiență, cât și la respectarea drepturilor și libertăților omului.

Concluziile primului capitol reiau într-o formă sintetică principalele prevederi ale *PATRIOT ACT*, iar apoi discută punerea în balanță a drepturilor omului pe de o parte, și obligația autorităților de a asigura securitatea cetățenilor, pe de altă parte. În acest sens, sunt scoase în evidență caracteristicile atacurilor teroriste și modul diferit în care acestea se desfășoară, raportat la infracțiunile similare de drept comun. Concluziile caută să scoată în evidență necesitatea legii, în raport cu ferocitatea atacurilor teroriste și imperativul restrângerii drepturilor omului, inerente aplicării măsurilor contrateroriste. Iar un argument în favoarea formei în care a fost adoptat *PATRIOT ACT* este reautorizarea repetată de către Congres a prevederilor care aveau un termen de aplicare limitat.

Cel de-al doilea capitol este centrat în jurul detenției prizonierilor rezultați din Războiul împotriva Terorismului, care au fost ținuti în custodia autorităților americane în primul rând la bazele de detenție construite la de SUA în Guantánamo Bay, Cuba.

Capitolul debutează cu o analiză a sistemului de norme nou creat, cu scopul de a asigura funcționarea judecății deținuților prin intermediul unor foruri judiciare militare, așa-numitele „Comisii Militare”. Acestea au fost constituite de către executivul american, profitând de autorizarea legislativului de a folosi toate mijloacele, inclusiv forța armată, pentru a pedepsi atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 și pentru a preveni comiterea de noi atentate. Am expus procedura în fața Comisiilor Militare, competența materială a acestora și aspecte legate de apărarea inculpaților.

În continuare, lucrarea conține un subcapitol dedicat prezentării jurisprudenței născute din contestarea de către prizonierii de război a detenției lor, întemeiată pe dreptul constituțional la *habeas corpus*. În această parte, am subliniat că judecata în fața Comisiilor Militare nu reprezintă o

noutate în SUA, iar în acest sens, se analizează trei cauze istorice, judecate de Curtea Supremă de Justiție în timpul Războiului Civil American și al celui de-al Doilea Război Mondial, respectiv *ex parte Milligan* (1866), *ex parte Quirin* (1942) și *Johnson v. Eisentrager* (1950).

Ulterior, am început prezentarea mai multor cauze judecate de cea mai înaltă instanță federală americană, centrate propriu-zis pe contestarea legalității detenției organizate la Guantánamo Bay, întemeiată pe dreptul constituțional american la *habeas corpus*. Împreună cu analizarea argumentelor instanței supreme, am urmărit și consecințele care au decurs din hotărârile luate de către aceasta.

De exemplu, în cauza *Hamdi v. Rumsfeld*, deținutul Hamdi era un cetățean american, capturat în teatrul de operațiuni din Afganistan. Instanța a stabilit legalitatea capturării și detenției lui Hamdi, în pofida cetățeniei acestuia, însă și nivelul mai ridicat de protecție procesuală la care este îndreptățit un american aflat în această situație. De asemenea, instanța a statuat cu privire la durata detenției, care nu poate fi nedeterminată, având în vedere scopul preventiv al acesteia, astfel încât nu se poate extinde dincolo de încheierea conflictului militar care a provocat-o. Principala consecință a cauzei *Hamdi v. Rumsfeld* a reprezentat-o crearea de către executivul american a *Combatant Status Review Tribunals*, foruri constituite special pentru a oferi deținuților posibilitatea de a contesta legalitatea detenției. Și CSRT li s-au reglementat norme procesuale complete, care au fost prezentate în lucrare.

O altă cauză analizată a fost *Rasul v. Bush*. Aceasta a avut în centru problema recunoașterii exercitării de către deținuții străini de la Guantánamo Bay a dreptului la *habeas corpus*. A cântărit decisiv argumentul jurisdicției efective a SUA și a sistemului său de instanțe federale asupra teritoriului bazei navale, care, deși nu se află propriu-zis pe teritoriu american, este situată pe un teritoriu asupra căruia SUA exercită un control cvasitotal. Principala consecință legislativă a acestei hotărâri a Curții Supreme a fost adoptarea de către Congres a *Detainee Treatment Act*, o lege care a conferit competența exclusivă Curții de Apel a Districtului Columbia de a judeca cererile privind legalitatea detenției la Guantánamo Bay, întemeiate pe dreptul la *habeas corpus*.

Cauza *Hamdan v. Rumsfeld* îl are ca reclamant pe Hamdan, care a lucrat ca șofer personal și gardă de corp pentru Osama bin Laden. Acesta a fost capturat în Afganistan în timpul operațiunilor militare din 2001 și transferat la Guantánamo Bay. Ulterior a contestat legalitatea detenției, invocând dreptul la *habeas corpus*. Cauza a ajuns să fie judecată de către Curtea Supremă de Justiție a SUA, care a recunoscut că, prin autorizarea de a folosi forța armată, conferită de Congres, Președintelui american nu i s-a permis și constituirea de instanțe militare. De asemenea, raportat la prevederile Constituției, ale Codului Uniform de Justiție Militară și Convențiilor de la Geneva, judecata prin intermediul comisiilor militare s-a stabilit ca fiind nelegală. Ca urmare a hotărârii

Curții Supreme, Președintele George W. Bush a solicitat Congresului adoptarea unei legi care să avizeze judecata prin comisii militare, astfel încât legislația să se alinieze jurisprudenței Curții. Rezultatul a fost legea intitulată *Military Commissions Act of 2006*. Prevederile noii legi au determinat crearea unui nou cadru pentru judecarea deținuților de la Guantánamo Bay, într-un mod asemănător cu cel stabilit de către executiv la începutul Războiului împotriva Terorismului.

Însă și *Military Commissions Act of 2006* a intrat sub controlul puterii judecătorești, după cum se arată în continuarea capitolului al doilea. În cauza *Boumediene v. Bush*, decisă de Curtea Supremă de Justiție în 2008, s-a stabilit neconstituționalitatea legii adoptată în 2006. Reclamantul, Boumediene, era un cetățean algerian stabilit în Bosnia, care a fost reținut de autoritățile americane în baza unor suspiciuni de legături cu *al-Qaeda*. Cauza *Boumediene* a reprezentat lovitura decisivă aplicată de puterea judecătorească sistemului creat de executivul american împreună cu legislativul dominat de partidul republican al președintelui Bush. Prin hotărârea emisă, s-a stabilit neconstituționalitatea și insuficiența cadrului legal existent, care nu oferea suficiente garanții procesuale pentru desfășurarea unui proces echitabil în ceea ce privește detenția de la Guantánamo Bay. Astfel, s-a reiterat existența unui drept la *habeas corpus* în favoarea deținuților din Cuba, întrucât teritoriul respectiv este sub controlul *de jure* al SUA, iar dreptul acesta nu a fost suspendat, astfel încât se aplică în continuare, în conformitate cu Constituția. S-a stabilit că judecata în fața *Combatant Status Review Tribunals* nu poate să înlocuiască un proces purtat în fața unei instanțe federale americane, în special în privința administrării probelor și posibilității efective de apărare a deținuților. În plus, prevederile *Detainee Treatment Act* și *Military Commissions Act 2006* au fost declarate neconstituționale, astfel încât cererile întemeiate pe dreptul la *habeas corpus* privind legalitatea detenției prizonierilor de la Guantánamo Bay, au început să fie judecate de instanțele federale americane din toate părțile țării.

În ultima parte a subcapitolului dedicat jurisprudenței izvorâte din litigiile privind legalitatea detenției sunt analizate și alte hotărâri judecătorești, mai recente, care au privit inclusiv probleme legate de deținuții ținuți prizonieri în baze militare americane din Afganistan. De exemplu, cauza *al Maqaleh v. Gates* a abordat problema detenției de la baza din Bagram. Cauza a fost prezentată prin prisma testului creat de Curtea Supremă de Justiție în cauza *Boumediene* și ținând cont de situația juridică a teritoriului bazei din Afganistan.

Următorul subcapitol al lucrării tratează problema statutului persoanelor care au luptat împotriva SUA și aliaților săi locali și internaționali în timpul Războiului împotriva Terorismului. Analiza problemei pornește de la dreptul internațional, respectiv de la prevederile Convențiilor de la Geneva din 1949 și a Protocoalelor Adiționale la acestea. Am continuat prin menționarea punctului de vedere al administrației Bush, care a căutat să excludă aplicarea dreptului de la Geneva în ceea

ce-i privește pe teroriștii *al-Qaeda* și pe membrii milițiilor talibane, întrucât s-a invocat caracterul de noutate al conflictului militar în desfășurare, precum și faptul că nu sunt întrunite condițiile pentru ca aceste două grupuri de combatanți să dobândească statutul de prizonieri de război, în sensul Convențiilor de la Geneva.

În următorul subcapitol al lucrării sunt analizate aspecte legate de tratamentul deținuților de la Guantánamo Bay, dar și alte locații în care au fost ținuți în captivitate prizonierii rezultați din operațiunile militare ale Războiului împotriva Terorismului. S-a făcut referire inclusiv la normele americane care au permis interogările folosind tehnici agresive, considerate de administrația de la Washington ca fiind imediat inferioare torturii.

Această parte a lucrării include și critica tratamentului deținuților, adresată executivului de către Curtea Supremă de Justiție a SUA, în jurisprudența sa, prin hotărâri precum *Hamdan v. Rumsfeld*. De asemenea, sunt menționate și prevederi ale actelor normative internaționale care prohibesc tortura, precum și hotărârile unor instanțe regionale în materie, ca de exemplu Curtea Europeană a Drepturilor Omului. În ceea ce privește jurisprudența Curții de la Strasbourg, au fost analizate dispozițiile relevante din hotărârile *Danemarca et alii împotriva Greciei, Irlanda împotriva Regatului Unit* și *Al-Nashiri împotriva României*. Ultima hotărâre a privit condamnarea României pentru găzduirea de centre de detenție la solicitarea *CIA*, locuri în care s-au desfășurat interogări agresive, folosind tehnici reclamate de Al-Nashiri ca fiind tortură.

Ca urmare a presiunii exercitate prin intermediul jurisprudenței Curții Supreme de Justiție a SUA, Congresul american a adoptat în cadrul *Detainees Treatment Act* și prevederi referitoare la tratamentul deținuților și la tehnicile de interogare la care aceștia pot să fie supuși, cenzurând practica adoptată de executiv anterior intrării în vigoare a acestei legi.

Subcapitolul s-a încheiat prin prezentarea condițiilor efective de detenție de la Guantánamo Bay. Am analizat tratamentul dual la care au fost supuse persoanele deținute, în funcție de statutul acestora, respectiv ca membri ai milițiilor talibane sau ca membri ai *al-Qaeda*, așadar în funcție de excluderea sau includerea lor în câmpul de aplicare al Convențiilor de la Geneva.

În concluziile capitolului dedicat problemelor juridice născute din detenția persoanelor capturate în timpul Războiului împotriva Terorismului am evocat din nou constatarea existenței unei situații în care drepturile omului și ale combatanților au fost puse în balanță cu datoria autorităților de a contracara amenințarea teroristă. Am insistat în favoarea necesității găsirii unui echilibru, astfel încât nici una dintre laturi să nu predomină în defavoarea celeilalte. De asemenea, am scos în evidență conflictul dintre puterile în stat americane și faptul că a ieșit învingătoare puterea judecătorească, întrucât aceasta, prin intermediul Curții Supreme de Justiție, a sancționat actele normative emise atât de executiv, cât și de legislativ, în privința organizării în ansamblu a detenției

la Guantánamo Bay. În final, trebuie subliniată încă o concluzie, în sensul în care apariția unui conflict dintre puterile în stat în SUA ar fi putut să fie unul dintre scopurile atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001, iar un deznodământ mai puțin apropiat de funcționarea optimă a unui stat de drept ar fi afectat mai mult democrația americană decât atacurile propriu-zise.

Capitolul al III-lea este dedicat reacției juridice a Organizației Națiunilor Unite și a Uniunii Europene vizavi de atacurile teroriste din 11 septembrie. În introducerea capitolului, am făcut referire la reuniunea Consiliului de Securitate al ONU imediat de după atacuri, care, prin rezoluția adoptată, a condamnat atentatele și a autorizat implicit folosirea tuturor mijloacelor necesare pentru apărarea în fața acestora. În același timp, am remarcat faptul că, prin acțiunile adoptate ulterior atacurilor, SUA au preferat mai degrabă să urmeze o abordare unilaterală a problemei, în detrimentul unei abordări multilaterale, pe canalele puse la dispoziție de organizații internaționale precum ONU sau NATO, pe care de altfel le domină.

În ceea ce privește reacția juridică a Consiliului de Securitate al ONU, această parte a lucrării surprinde maniera de redactare a rezoluțiilor adoptate în perioada următoare atacurilor, cu un limbaj și conținut specific tratatelor internaționale, prin intermediul cărora au fost introduse obligații directe în sarcina statelor membre referitoare la combaterea terorismului, în special prin sporirea cooperării internaționale, multiplicarea eforturilor de prevenire și combatere a spălării banilor și înăsprirea controalelor la frontieră.

În continuare, am analizat prevederile Rezoluției CS al ONU nr. 1267, prin care au fost dispuse sancțiuni „*tintite*” împotriva persoanelor fizice și juridice care figurau pe o listă anexată Rezoluției și asupra căreia hotăra Comitetul de Implementare, constituit tot prin intermediul actului CS. De asemenea, am comentat rezoluțiile ulterioare, prin care s-au adus modificări regimului sancționator al ONU, inclusiv în vederea apropierei acestuia de standardele recunoscute din domeniul respectării drepturilor omului, mai ales în ceea ce privește dreptul la un proces echitabil și transparentizarea procesului de listare. În acest sens, a prezentat introducerea organismului *focal point*-ului și *Ombudsperson*-ului, care să intermedieze relația dintre persoanele listate și vizate de sancțiuni și Comitetul de Implementare al Rezoluției CS al ONU nr. 1267.

În următoare parte a Capitolului al III-lea, am prezentat cadrul juridic la nivelul Comunității Europene și, ulterior, a Uniunii Europene, în ceea ce privește contraterorismul. Și am subliniat importanța efectelor atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001, precum și a celor din Madrid (2004) și Londra (2005) asupra eficienței legislativului european în domeniu. De asemenea, am insistat asupra cadrului normativ actual, creat în principal prin Tratatul de la Lisabona.

Următorul subcapitol este dedicat implementării la nivelul UE a Rezoluțiilor adoptate de CS al ONU. Această parte face legătura dintre ONU și UE în privința contraterorismului, în contextul

evenimentelor din 11 septembrie. Sunt analizate efectiv prevederile actelor normative prin care rezoluțiile au fost implementate în dreptul european.

Continuarea capitolului privește principala jurisprudență rezultată din măsurile adoptate de CS al ONU. Prima hotărâre analizată este cauza *Kadi*, judecată de instanțele Uniunii Europene. Reclamantul, Kadi, a fost una dintre persoanele afectate de sancțiunile dispuse prin Rezoluția CS al ONU nr. 1267, astfel încât numele său a figurat pe lista consolidată de sancțiuni. În concret, bunurile sale au fost sechestrate, iar conturile poprite și i s-a interzis să călătorească. Kadi și-a înaintat cererea către Tribunalul de Primă Instanță, întemeiată pe reclamarea încălcării drepturilor la o adevărată audiere, la proprietate și la un remediu judiciar efectiv. Analiza speței a privit probleme cum sunt competența instanței, precum și superioritatea aparentă a dreptului internațional în general și a dispozițiilor CS al ONU în special asupra dreptului european. Deznodământul cauzei l-a reprezentat respingerea ca inadmisibilă a cererii de către TPI.

A urmat apelul reclamantului în fața Marii Camere a CJUE, care a răsturnat hotărârea emisă de TPI. Hotărârea dată de Marea Cameră a devenit una dintre cele mai importante din punct de vedere istoric, întrucât consolidează statutul dreptului european în raport cu dreptul internațional, abordând problema dintr-o perspectivă dualistă. Astfel, s-a reafirmat autonomia dreptului Uniunii Europene ca sistem de drept distinct, care nu se subordonează dreptului internațional, iar rezoluțiile CS al ONU și, implicit, nici actele normative de implementare a acestora în dreptul european, nu pot să fie contrare acestuia din urmă și cu atât mai mult, nu pot să încalce drepturi ale omului apărate prin instrumente legale europene.

De asemenea, Curtea a constatat încălcarea drepturilor omului, invocată de către reclamant și a admis apelul acestuia. Pe cale de consecință, actele normative de implementare în dreptul UE a rezoluțiilor CS al ONU, respectiv regulamentele CE, au fost anulate.

Urmează o analiză a consecințelor concrete ale cauzelor *Kadi*, inclusiv la nivelul CS și la nivelul Comitetului de Implementare a Rezoluției 1267, dintre care se amintește înființarea biroului *Ombudsperson*-ului.

În continuare, am analizat cauza *Sayadi*, judecată de Comitetul Drepturilor Omului, privind reclamantul Sayadi, care a fost vizat de sancțiunile Rezoluției 1267 și căruia i-au fost indisponibilizate bunurile și resursele bănești. Pentru prezentarea hotărârii Comitetului s-a folosit raportarea la hotărârile CJUE în cauzele *Kadi*, ca urmare a similitudinilor dintre cele două. În finalul comentariului s-au stabilit consecințele concrete ale cauzei *Sayadi*, respectiv constatarea încălcării drepturilor apărate prin Convenția internațională cu privire la drepturile civile și politice, condamnarea acesteia și exercitarea de presiuni asupra Comitetului de Implementare a Rezoluției 1267 în sensul delistării lui Sayadi.

Următoarea cauză analizată a fost judecată de CEDO și îl are ca reclamant pe Nada, o persoană vârstnică, cu dublă cetățenie, egipteană și italiană, care locuia într-o mică enclavă italiană din Elveția, Campione d'Italia, complet înconjurată de teritoriu elvețian. Acesta a fost sancționat în conformitate cu actele de implementare în dreptul elvețian a Rezoluției 1267 și pe cale de consecință, bunurile i-au fost indisponibilizate, iar dreptul de a călători i-a fost interzis. Nada a reclamat încălcarea acestor drepturi, apărute prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. Comentariul cauzei surprinde abordarea precaută a CEDO în ceea ce privește relația Convenției cu dreptul internațional și dispozițiile conținute de rezoluțiile CS al ONU. Însă rezultatul concret al hotărârii l-a reprezentat admiterea cererii reclamantului și ridicarea restricțiilor în ceea ce-l privește pe Nada.

În continuare, am analizat o cauză din aceeași categorie, judecată de această dată de Curtea Supremă de Justiție a Marii Britanii. Regatul Unit, ca stat membru al UE, a fost obligat să aplice regulamentele europene de implementare a Rezoluției CS al ONU. La fel ca și în cauzele judecate de celelalte instanțe, și cauza *Ahmed* privește încălcarea drepturilor omului ca urmare a indisponibilizării bunurilor reclamantilor. Comentariul cauzei subliniază abordarea instanței din perspectiva relației dreptului britanic cu cel european și internațional, respectiv a manierei concrete în care legea britanică de implementare a rezoluțiilor CS al ONU a fost redactată, astfel încât a reieșit ca evidentă incompatibilitatea unor norme de drept internațional care încalcă drepturile omului cu dreptul european și britanic. Rezultatul concret al hotărârii în cauza *Ahmed* l-a reprezentat anularea măsurilor contrateoriste luate împotriva reclamantilor.

O ultimă cauză analizată a fost cauza *Abdelrazik*, judecată de Curtea Federală a Canadei. Reclamantul a fost un refugiat sudanez, Abdelrazik, care a devenit anterior anului 2001 cetățean canadian și care, în urma unei vizite în țara natală în 2003, a fost reținut și ținut în arest de autoritățile sudaneze pentru perioade îndelungate de timp. Ca urmare a plasării sale pe Lista Consolidată de Sancțiuni, i s-a interzis dreptul de a călători și i s-au indisponibilizat resursele financiare. Drept urmare, ulterior eliberării din detenția din Sudan, Abdelrazik nu a mai putut să părăsească țara și a locuit pentru o perioadă lungă de timp în incinta ambasadei canadiene din Khartoum. Comentariul hotărârii surprinde limbajul plastic, aparținând judecătorului de caz, Russell Zinn, care a comparat situația reclamantului cu cea a personajului kafkian Josef K. Motivarea judecătorului vizează încălcarea normelor canadiene care permit libertatea de călătorie a cetățenilor săi, astfel încât s-a constatat incompatibilitatea prevederilor rezoluției CS al ONU cu drepturile și libertățile cetățenești fundamentale, apărute prin acte normative canadiene. Consecința practică a hotărârii emise a fost oferirea permisiunii de a călători lui Abdelrazik și înapoierea acestuia în Canada.

Concluziile Capitolului al III-lea, privind reacția juridică a ONU și a UE, respectiv jurisprudența rezultată din aplicarea normelor contrateroriste adoptate la nivelul celor două organizații internaționale, surprind următoarele două categorii de aspecte. Pe de o parte, se constată combaterea de către diversele instanțe naționale și regionale a prevederilor Rezoluțiilor CS al ONU incompatibile cu drepturile omului, așa cum sunt consacrate și apărute în diversele instrumente legale naționale, regionale sau internaționale. Pe de altă parte, se observă implicațiile jurisprudenței asupra regimului sancționator instituit la nivelul ONU. Iar în final, am propus modificări și chiar crearea unui cadru normativ contraterorist nou, care să țină cont atât de realitatea fenomenului terorist internațional, cât și de necesitatea păstrării unui echilibru a intensității acestor măsuri, în raport cu respectarea drepturilor omului.

Capitolul al IV-lea este intitulat „Reconstrucția Afganistanului”, iar în introducere se face o scurtă incursiune în istoria țării, referitoare la perioada de 100 de ani anterioară atacurilor din 11 septembrie 2001. Este explicată succesiunea de evenimente politice care au determinat situația în care se afla Afganistanul la momentul declanșării războiului din 2001.

Primul subcapitol este dedicat prezentării operațiunii *Enduring Freedom*, coordonată de SUA și în care au fost implicați atât aliați internaționali, cât și aliați locali. Sunt descrise deciziile și actele adoptate la nivelul CS al ONU și la nivelul NATO, precum și operațiunile militare propriu-zise, prin care au fost eliberate treptat toate orașele importante ale Afganistanului, iar regimul taliban a fost înlăturat.

Următorul subcapitol prezintă perioada de tranziție care a urmat pentru țară, ulterior terminării fazei militare. Este descris efortul actorilor naționali, sub coordonarea ONU, de a coagula un grup de lucru care să schițeze pașii următori, în vederea asigurării trecerii de la un regim autoritar, la unul democratic. Sunt prezentate demersurile efectuate și finalizate sub forma *Acordului de la Bonn*, act care a stabilit calendarul tranziției și care a impus crearea unui regim interimar, până la adoptarea unei noi Constituții și până la organizarea de alegeri prezidențiale și parlamentare. Această parte a lucrării continuă prin prezentarea procesului parcurs pentru elaborarea unei Constituții. Iar apoi am explicat, atingând aproape toate articolele Constituției adoptate în 2004, conținutul acesteia. Am indicat limbile oficiale, religia de stat, principiile care stau la baza Constituției, drepturile și obligațiile fundamentale ale cetățenilor. Ulterior am schițat arhitectura constituțională a Afganistanului, în forma aleasă în 2004, menționând pe larg compunerea puterii executive, legislative și judecătorești, împreună cu condițiile de eligibilitate ale persoanelor care le formează.

În ceea ce privește puterea judecătorească, este prezentat întregul sistem de justiție, așa cum a fost configurat prin noua Constituție, împreună cu izvoarele de drept și normele selecționate să

stea la baza dreptului afgan.

În finalul acestui subcapitol se prezintă rezultatele alegerilor prezidențiale care au fost organizate în conformitate cu prevederile *Acordului de la Bonn*.

Următorul subcapitol este intitulat „Insurgență și contrainsurgență” și este împărțit în două părți, prima dedicată reconstrucției sistemului de securitate și contrainsurgenței, iar cea de-a doua parte insurgenței.

În partea privind reconstrucția sistemului de securitate sunt descrise eforturile internaționale pentru constituirea unei forțe care să asigure tranziția pașnică și să prevină revenirea talibanilor. Apoi, sunt prezentate eforturile de constituire a unor instituții autohtone de securitate, respectiv poliție, armată și servicii de informații afgane. Am descris dificultățile întâmpinate, operațiunile desfășurate și concluzii preliminare privind eficacitatea eforturilor de reconstrucție a sistemului de securitate național.

În continuare, am prezentat eforturile în desfășurarea contrainsurgenței, care au urmat două linii de acțiune. Pe de o parte, au avut loc operațiuni militare, iar pe de altă parte, s-au efectuat eforturi pe latură civilă, respectiv în direcția îmbunătățirii situației economice a populației și prin încercarea practicării unei bune guvernări. Am evidențiat probleme legate de corupția funcționarilor publici, de cultivarea macilor pentru opiu și de traficul de droguri, care au subminat eforturile guvernamentale contrainsurgente și au alimentat insurgența.

Prezentarea problemei insurgenței afgane s-a realizat prin indicarea grupărilor participante la aceasta, a tacticilor alese, a modului de operare, a sprijinului intern și extern pe care l-au primit și a rezultatelor pe care le-au obținut.

Următorul subcapitol are ca subiect reconstrucția economică a Afganistanului, proces care s-a desfășurat începând cu prima parte a anului 2002. Sunt prezentate atât dificultățile întâmpinate de noua conducere a țării, cât și eforturile concrete pe care aceasta le-a desfășurat în vederea creării unui nou cadru economic, inclusiv prin emiterea de legislație nouă, menită să asigure tranziția către o economie de piață, bazată pe principii precum concurența, promovarea capitalului privat, privatizarea companiilor de stat și parteneriatul public-privat în inițiativele economice. De asemenea, sunt prezentate măsurile luate de stat pentru refacerea relațiilor comerciale externe și reintroducerea Afganistanului în sistemul mondial economic și comercial. Măsurile luate și rezultate acestora sunt ilustrate cu date concrete, care denotă fragilitatea situației economice a țării, în ciuda eforturilor care au avut loc.

În continuarea părții privind reconstrucția economică, sunt prezentate, pe sectoare ale economiei, măsurile concrete luate pentru dezvoltarea din acest punct de vedere a Afganistanului. Primul sector abordat este agricultura, despre care se menționează că este cel mai important sector

economic, întrucât implică cea mai mare parte a populației și pentru că este cea mai vulnerabilă, având în vedere că prezintă interes și pentru grupările insurgente care operează în domeniul producerii de maci pentru opiu și traficului de droguri. Sunt prezentate principalele programe desfășurate cu sprijin internațional, care au vizat subvenționarea agriculturii, încurajarea culturilor profitabile, răspândirea de semințe și tehnici agricole moderne și distribuirea de ajutoare financiare agricultorilor. Ca și concluzie a reconstrucției agriculturii afgane, am evidențiat fragilitatea acestui sector economic în fața unor pericole precum traficul de droguri și profitabilitatea acestuia și absența unor alternative reale pentru localnici. În ceea ce privește programele internaționale desfășurate, am scos din nou în evidență lipsa de eficiență și sustenabilitate a acestora, ca urmare a întreruperii activităților promovate prin acestea, la scurt timp după oprirea finanțării externe.

În continuare, sunt prezentate succint reformele efectuate și în alte sectoare economice, respectiv în ceea ce privește sistemul de transport, de telecomunicații, cel energetic și în privința unor domenii economice secundare.

Ultimul subcapitol al părții privind reconstrucția Afganistanului se referă la reformele din domeniul sănătății. Sunt abordate atât provocările cu care s-a confruntat noul regim de la Kabul, cât și măsurile luate și rezultatele acestora.

Concluziile capitolului punctează principalele aspecte abordate în această parte a lucrării și subliniază noua direcție pe care a fost așezat Afganistanul ca urmare a încheierii războiului, respectiv ca urmare a adoptării unei noi Constituții și instaurării unui nou regim politic. Sunt, de asemenea, evidențiate, progresele economice și sociale și sunt aduse argumente în favoarea constatării acestor îmbunătățiri. În acest sens, este menționată desfășurarea mai multor runde de alegeri prezidențiale și parlamentare, care, în pofida controverselor care le-au înconjurat, au ajutat la obținerea unor rezultate care contribuie la încercarea atingerii obiectivului Afganistanului de a deveni un stat de drept.

Tot în concluzii sunt prezentate și evenimente de actualitate locale și internaționale, petrecute în Afganistan, cu relevanță pentru subiectul abordat și care sunt menționate cu scopul de a arăta și fragilitatea construcției politice care s-a născut în perioada de după 2001.

Ultima parte a lucrării este dedicată concluziilor generale, care inițial punctează principalele măsuri luate în primul rând de către SUA, ca urmare a producerii atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001. Apoi, am tras concluzii cu privire la schimbările aduse conceptului de terorism și noțiunii de „război” în dreptul internațional, în conformitate cu evoluția pe care au cunoscut-o cele două, ulterior producerii atentatelor. În continuare, am discutat despre mai multe controverse născute ca urmare a atacurilor, respectiv cele privind „războiul dintre lumea occidentală și cea musulmană” și analogia dintre evenimentele produse ulterior atentatelor și cele din timpul celui de-

al Doilea Război Mondial și din timpul Războiului Rece. În următoarea parte a concluziilor, aduc critici măsurilor contrateroriste adoptate de către SUA și fac propuneri de reformă a cadrului legal care reglementează lupta împotriva terorismului. Iar în final mi-am stabilit punctul de vedere cu privire la ideea centrală a tezei, respectiv în ce măsură evenimentele din 11 septembrie 2001 au reprezentat sau nu un punct de cotitură, sens în care trag concluzia că nu s-a produs un moment după care „nimic nu a mai fost la fel”, ci că atacurile au reprezentat mai degrabă un „moment de reper al schimbărilor, care s-ar fi produs oricum, lent și tacit, în mod inevitabil”.

CUVINTE-CHEIE

Boumediene v. Bush; George W. Bush; clauza de suspendare a dreptului la *habeas corpus*; Codul Uniform de Justiție Militară; *Combatant Status Review Tribunals*; Comisii Militare; Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite; Constituția Afganistanului; Constituția Statelor Unite ale Americii; contrainsurgență; Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale; Convențiile de la Geneva din 1949; Convenția Internațională pentru Drepturile Civile și Politice; Curtea de Justiție a Uniunii Europene; Curtea Europeană a Drepturilor Omului; Curtea Supremă de Justiție a Statelor Unite ale Americii; *Detainees Treatment Act*; detenție; drepturile omului; finanțarea terorismului; *The Foreign Intelligence Surveillance Act of 1978*; Forța Internațională de Asistență în Securitate; Guantánamo Bay; *habeas corpus*; Cauza *Hamdan v. Rumsfeld*; insurgență; interceptări; Cauza *Johnson v. Eisentrager*; *Jus cogens*; *Jus in bello*; Cauza *Kadi*; *Loya Jirga*; *Military Commissions Act of 2006*; Cauza *ex parte Milligan*; *Nation building*; *National Security Letters*; Operațiunea *Enduring FREEDOM*; Ordinul Militar din 13.11.2001; Osama bin Laden; *USA PATRIOT Act*; percheziții; *al-Qaeda*; *ex parte Quirin*; Cauza *Rasul v. Bush*; război asimetric; al Doilea Război Mondial; Războiul Rece; Rezoluția Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite nr. 1267; tehnici de interogare agresive; tortură; terorism islamic.

CUPRINS

Abrevieri ... p. 6

Introducere ... p. 8

Capitolul I. *PATRIOT ACT* ... p. 15

1. Introducere ... p. 17;

2. Îmbunătățirea procedurilor de supraveghere și modificări aduse procedurii penale ... p. 19;

3. Măsuri luate împotriva finanțării terorismului ... p. 29;

4. Capitolul al V-lea din *PATRIOT ACT* – Înlăturarea obstacolelor din calea combaterii terorismului ... p. 33;

5. Interferențe ale prevederilor *PATRIOT ACT* referitoare la supraveghere cu drepturile garantate prin Constituția SUA ... p. 36;

6. Percepția cetățenilor americani ... p. 41;

7. Concluzii ... p. 44.

Capitolul al II-lea. Guantánamo Bay ... p. 51

1. Introducere ... p. 53;

2. Procedura în fața primelor comisii militare ... p. 57;

1. Reguli generale ... p. 57;

2. Competența materială ... p. 59;

3. Apărarea civilă a inculpaților ... p. 60;

3. Jurisprudența timpurie ... p. 60;

1. Jurisprudența istorică ... p. 61;

2. Hotărârile Curții Supreme de Justiție a SUA din 28.06.2004 ... p. 64;

1. Cauza *Hamdi v. Rumsfeld* și consecințele sale ... p. 65;

2. Cauza *Rasul v. Bush* și consecințele sale ... p. 69;

3. Cauza *Rumsfeld v. Padilla* ... p. 71;
4. Jurisprudența din 2006 și consecințele sale ... p. 72;
5. Jurisprudența ulterioară ... p. 78;
6. Consecințele jurisprudenței Curții Supreme de Justiție ... p. 82;
7. Statutul combatanților, al prizonierilor de război și al deținuților ... p. 77;
8. Tratatamentul deținuților. Tortura ... p. 96;
9. Concluzii ... p. 110.

Capitolul al III-lea. Reacția legislativă a Organizației Națiunilor Unite și a Uniunii Europene ... p. 115

1. Introducere ... p. 117;
2. Reacția Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite ... p. 119;
3. Implementarea Rezoluțiilor Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite la nivelul Uniunii Europene. Măsurile contrateroriste europene ... p. 130;
 1. Reglementarea legală a contraterorismului în Uniunea Europeană ... p. 130;
 2. Implementarea la nivelul Uniunii Europene a Rezoluțiilor adoptate de Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite ... p. 136;
4. Jurisprudența rezultată din măsurile adoptate de Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite ... p. 139;
 1. *Cauza Kadi* ... p. 139;
 2. *Cauza Sayadi* ... p. 156;
 3. *Cauza Nada* ... p. 160;
 4. *Cauza Ahmed* ... p. 163;
 5. *Cauza Abdelrazik* ... p. 166;
5. Concluzii ... p. 170.

Capitolul al IV-lea. Reconstrucția Afganistanului ... p. 173

1. Introducere ... p. 175;
2. Operațiunea *Enduring FREEDOM* ... p. 178;
3. Procesul de stabilizare și tranziție al Afganistanului ... p. 183;
4. Insurgență și contrainsurgență ... p. 194;
 1. Reconstrucția sistemului de securitate. Contrainsurgența ... p. 194;

2. Insurgența ... p. 205;
5. Reconstrucția economică ... p. 211;
 1. Cadrul legal pentru mediul de afaceri din Afganistan ... p. 215;
 2. Agricultură ... p. 216;
 3. Reconstrucția sistemului de transport ... p. 220;
 4. Reconstrucția sistemului de telecomunicații ... p. 220;
 5. Energia ... p. 221;
 6. Alte activități economice ... p. 221;
6. Reconstrucția sistemului de sănătate ... p. 222;
7. Concluzii ... p. 224.

Concluzii generale ... p. 232

Index alfabetic ... p. 252

Bibliografie ... p. 259

Lista cauzelor citate ... p. 273

Lista actelor normative citate ... p. 275